

**גבולות היחידה: ספר שמואל א' פרק ח'
נושא היחידה: עם ישראל מבקש לו מלך**

מספר שיעורים: 2

כתבה: יעל גרוסברג

כללי:

בניו של שמואל אינם הולכים בדרך הישר, ועם ישראל מבקש לו מלך. שמואל אינו אוהב את הבקשה הזאת, אך ה' אומר לי כי יעשה כרצון העם, לאחר שיזהיר אותם על השלכות בקשתם.

פתיחה:

משחק "המלך אמר" - המורה או תלמיד נבחר נותן בכל פעם משימה לתלמידים, וכאשר נאמרות לפני המשימה המילים "המלך אמר", עליהם לבצע אותה. אולם אם המשימה נאמרת ללא "המלך אמר", אין לבצעה. (כדי להעצים את משמעות המלך שקובע, ניתן לתת משימות מוזרות, כמו לדוגמה: להזיז את הראש מהר מצד לצד, לעשות קולות מוזרים, למחוא כפיים מאחורי הגב, לעשות תנועות של צחצוח שיניים, לצעוק "אני גורילה", לקפוץ מרגל לרגל 10 פעמים וכיו"ב).

לאחר כמה סבבים, ישאל המורה: האם מלך זה דבר טוב או רע? המורה ישמע את תשובות התלמידים מבלי לסכם אותן או להביע דעה, ולאחר מכן יאמר: בואו נראה מה דעת הקב"ה על השאלה ששאלנו.

לימוד הפסוקים:

קריאת פס' א'-ג'

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל - כאשר נחלש כוחו, ממנה שמואל את בניו לסייע בידו בחייו, ולהיות ממשיכי דרכו לאחר מותו.

מיהם בניו של שמואל? יואל ואביה

מה תפקידם? שופטים

מה מעשיהם בפועל? הם לא מתנהגים כראוי, ומנצלים את מעמדם לרעה - מתוך תאוה לכסף, הם לקחו שוחד והיטו את המשפט (מה הכוונה ב"להטות"? ניתן לצייר קו ישר המסמל את היושר, הדרך הנכונה ומשפט הצדק. כאשר בני שמואל לקחו שוחד, הם בעצם נטו- זזו הצידה מהדרך הישרה, ועיקמו את המשפט כפי רצונם).

טרום קריאה:

המורה יכתוב על הלוח

מי מגיעים אל שמואל:

מה בקשתם:

תגובת שמואל:

קריאת פס' ד'-ו'

← לאחר הקריאה, ניתן לתת לתלמידים להשלים לבד מן הכתוב את התשובות לשאלות שנכתבו על הלוח.

מי מגיעים אל שמואל: זקני ישראל.

מה בקשתם : למנות מלך – "ככל הגויים".

תגובת שמואל : הבקשה רעה בעיניו, והוא מתפלל לה'.

← לאחר מעבר על תשובות התלמידים, ישאל המורה את התלמידים : למה זה כ"כ רע בעיניו

של שמואל? דווקא מלך נשמע רעיון טוב, לא?

כדי להבין זאת, המורה יכתוב על הלוח את המושגים "שופט" ו"מלך", ויבקש מהתלמידים לציין מילים ופרטים לגבי כל דמות (התלמידים יכולים לבחור גם ציור של חפץ שיסמל כל תפקיד), ומתוך כך יהיה עליהם לזהות את ההבדלים ביניהם.

שופט : עיקר תפקידו הוא לעשות צדק ולהוביל את העם מבחינה רוחנית-מוסרית. הוא מנהיג לשעה, שהיקף פעילותו מצומצם (לפתרון מצוקתו של שבט מסוים, או למשפט העדה).

מלך : הנהגה קבועה לכל האומה. הרבה כבוד ושררה, ארמון, שרים וטקסים מלכותיים, המלכות עוברת מאב לבן, ומופקדת על כל סדרי החיים.

← מדוע עם ישראל רוצה מלך?

המורה יכוון את התלמידים לחפש מהי הסיבה שאותה מציינים הזקנים מדוע הם רוצים מלך – "ככל הגויים". השאיפה למלך נובעת מהרצון להיות "כמו כולם" - כמו שאר העמים.

אולם, מיהו המלך של עם ישראל? ה'!

העם ביקש לחקות את מה שראה אצל עמים אחרים : בית מלוכה רב פאר ועוצמה, המשמש כוח מגן לעמו. בבקשה זו, ובעיקר בניסוח הבוטה, להיות "כְּכָל הַגּוֹיִם", ישנה בעיה רוחנית קשה : כביכול מי שיפתור לעם ישראל את בעיותיו, הוא מלך ככל הגויים, ולא הקב"ה, על ידי פנייה אליו ושמירת מצוותיו.

← ניתן להביא דגל/ חולצה/ סטיקר של "ה' הוא הוא המלך", וכך ניתן יהיה להדגיש באופן ויזואלי את הנקודה המשמעותית הזו.

לפני שנפנה לקרוא את תשובת ה' לשמואל, נערוך פעילות קצרה :

← תשובת ה' היא תשובה מפתיעה, משום שהיינו מצפים שה' יתנגד למינוי המלך. כדי להעצים זאת, ניתן לערוך לפני קריאת הפסוקים, "משאל עם" - המורה יאמר לתלמידים כי עליהם להכריע האם למנות מלך או לא.

מי בעד- שיצביע!

לאחר מכן- מי נגד- שיצביע!

(ניתן גם לחלק לכל תלמיד שני פתקים בצבעים שונים, כאשר האחד מסמל "בעד" והשני "נגד". כאשר המורה מכריז, כולם מרימים יחד את הפתק שבחרו.) בעקבות הלימוד המקדים, סביר להניח כי רוב התלמידים יתנגדו למינוי המלך.

קראנו כי שמואל פנה בתפילה לה'. כעת נראה את תשובת ה' לתפילתו, והאם הקב"ה החליט כעצת תלמידי הכיתה במשאל העם.

קריאת פס' ז'-ט'

לאחר הקריאה, ישאל המורה את התלמידים :

מה ה' אמר לשמואל- האם למנות מלך או לא?

ה' אומר לשמואל כי ימנה מלך.

אבל למה? הרי אמרנו שה' הוא המלך של עם ישראל...

← לאחר שהמורה ישמע את תשובות התלמידים, הוא יזמין שני מתנדבים לקדמת הכיתה להצגת עימות ביניהם. העימות נועד להמחיש לתלמידים, כי לעיתים גם כאשר האב צודק וטוען לצד אחד, אך הבן עקשני בעמדתו ורצונו, בסופו של דבר עומדת לרשות הבן זכות הבחירה החופשית (כמובן, לא בכל מצב ולא בכל גיל). הסכמת האב לרצון הבן לא מגיעה מתוך כך שהאב השתכנע, אלא מתוך הבנה ש"בדרך שאדם רוצה לילך, מוליכים אותו", וכמובן יש לכך השלכות ותוצאות בהמשך.

המורה ייתן לכל אחד מהתלמידים משימה :

1. אתה אבא, ואתה רוצה שהבן שלך יצא מחר לטיול של ביה"ס, אך הוא לא רוצה. נסה

לשכנע אותו לצאת

2. אתה תלמיד בכיתה ה'. יש מחר טיול בביה"ס, ואתה ממש לא רוצה לצאת. אבא שלך

מנסה לשכנע אותך, אך אינך מסכים בשום אופן.

על הנציגים לערוך במשך שתי דקות דיון ביניהם, כאשר בסופו של דבר, המורה ישאל את התלמידים: מה יהיה מחר? האם הילד יצא לטיול?

לאחר הצגת הדברים על ידי האב והבן, נראה ביחד מה יכולה להיות מסקנתו של האב:

- הוא יכול להסכים/להיעתר לרצון הבן.

- הוא יכול להמשיך ולהורות לו כפי דעתו.

ויש אפשרות שלישית שהיא: האב אינו מסכים עם הבן ואינו רוצה להיעתר לבקשתו, אך הוא נותן לבן לפעול בדרכו, כמאמר הפתגם: "בדרך שאדם רוצה לילך, מוליכים אותו", וכך הבן ילמד מתוך החלטותיו ומעשיו את הדברים על בשרו.

ומעין זה בפרק שלנו – "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו" – ניתן לחנך ולהתוות דרך, אך הבחירה בסופו של דבר היא בידי המתחנכים/ עם ישראל.

ה' כביכול אומר לעם ישראל: "אם אתם רוצים – בבקשה, זו הבחירה שלכם, אולם דעו את ההשלכות שלה".

על כן, אנו רואים- הסכמתו של ה' למלך לא באה מתוך רצון במלך ומתוך הבנה כי זוהי החלטה נכונה, אלא מתוך תרעומת מסוימת על עם ישראל- "כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוד עליהם"- עם ישראל עזבו את ה' ועבדו אלוהים אחרים, אפילו לאחר שה' העלה אותם ממצרים בניסים גדולים.

אולם, יחד עם זאת, ה' אומר לשמואל כי יזהיר אותם ויאמר להם את "משפט המלך".

מהו משפט המלך? החוקים שקשורים למלך.

מלך נשמע אולי כדבר זוהר ונוצץ, אולם הוא דורש הרבה מאוד מהעם, וזה לא תמיד קל.

המורה יכתוב על הלוח כותרת: משפט המלך.

הפסוקים הבאים מפרטים את החוקים וההשלכות השונות הנוגעים למלך. לאחר קריאת הפסוקים, על כל תלמיד לכתוב שלושה דברים שונים במחברתו, ובאיסוף הדברים מכלל התלמידים, תעלה התמונה השלמה הכוללת את החוקים השונים הקשורים למלך ואת ההשלכות השונות שלהם.

קריאת פס' י"א-י"ח

משפט המלך :

- ייקח את הבנים שלכם שירוצו לפני מרכבתו.
- ישים לו שרים רבים.
- תצטרכו לעבוד בשבילו בשדה.
- תכינו לו את כלי המלחמה וכלי הרכב
- ייקח את בנותיכם לעבודות המטבח עבורו.
- ייקח את שדותיכם ותבואתכם, וייתן לעבדיו.
- ייקח את העבדים והשפחות שלכם אליו.
- ייקח את הבהמות והצאן שלכם.

והשיא-

- "וזעקתם ביום ההוא מלפני מלככם אשר בחרתם לכם ולא יענה ה' אתכם"

← חשוב להתמקד בפסוק האחרון – מדוע הקב"ה לא יקשיב לזעקת ישראל? כמו שלמדנו, בקשת המלך היא בקשת תחליף לה'. עם ישראל מאסו בה', ועל כן הם מבקשים מלך "ככל הגויים". על כן, ביום שבו הם יגלו "לפתע" שהמלך אינו דבר טוב עבורם ושהקושי בשעבוד המלך הוא גדול – ה' לא ישמע לבקשתם, משום שהזהיר אותם על כך מראש.

← ניתן לחלק את הכיתה לקבוצות ולשחזר "חוגי בית" ("חוגי אוהל") סוערים סביב פסוקים י"ח-כ', שבני העם מתדיינים בהם על אודות דברי שמואל, כאשר נשמעות טענות בעד ונגד מינוי המלך (אפשר לחלק לכל אחד מחברי הקבוצה פתק שבו כתוב האם הוא אמור לטעון טיעוני "בעד" או "נגד").

← ניתן בשלב זה לערוך שוב "משאל עם", ולראות בעקבות משפט המלך, מי בעד למנות מלך ומי מתנגד לכך.

דברי שמואל הנביא נשמעים משכנעים מאוד. מי רוצה לשים על עצמו מלך שייקח לו את בניו ובנותיו, עבדיו, בהמותיו ואת כל רכושו!?

קריאת פס' י"ט-כ"ב

האם עם ישראל השתכנע מדבריו של שמואל?

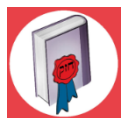
לא, הם עדיין מתעקשים שהם רוצים מלך. כאן מתווסף תפקיד נוסף למלך. מהו? "ונלחם את מלחמותינו".

שמואל שומע את דברי העם, והקב"ה אומר לו שישמע בקולם וימליך עליהם מלך.

הפרק מסתיים בדברי שמואל לעם: "לכו איש לעירו"- המורה יפנה את התלמידים למצודת דוד: לכו איש לעירו, ואנוכי אעשה כדבריכם.

סיכום וסיום:

בסוף ימיו של שמואל, בניו אינם הולכים בדרכו, וזקני העם פונים בבקשה לשמואל כי ימנה עליהם מלך. בקשה זו הייתה רעה בעיני שמואל, מכיוון שה' הוא המלך של עם ישראל, אולם ה' אמר לו כי ייענה לבקשתם, אך יזהירם על כך שעול המלך הוא רב. למרות האזהרות הרבות, עם ישראל נשארים בבקשתם, וה' אומר לשמואל שימנה להם מלך.

לסיום השיעור וכהכנה לשיעור הבא, אפשר לתת לתלמידים דפים וטושים כשיהיה עליהם להכין פרסומות לקראת מינוי המלך: מי יהיה המלך? / היכונו היכונו לקראת המלך/ דרוש מלך חדש! וכיו"ב.

הצעות להמחשה:

- משחק המלך אמר- מהו מלך והאם זה טוב או רע.
- סטיקר "ה' הוא המלך"- להדגשת ההסבר לכך ששמואל אינו אוהב את בקשת העם למלך.
- משאל עם- לפני תשובת ה' ולאחר אזהרות שמואל.
- "חוגי בית"- דיונים על דבריו של שמואל בעד ונגד המינוי.
- הכנת פרסומות- כהכנה לבוא המלך.

מסרים והפנמה:

- א. ה' הוא המלך של עם ישראל.
- ב. הרצון להיות "ככל הגויים", יגרום לעם ישראל להידרדרות גדולה.
- ג. אף על פי שה' אינו רוצה בבקשתם של ישראל, הוא קשוב להם ונותן להם כרצונם (אך יחד עם זאת, מזהיר אותם מפני מה שיקרה).

הרחבות:

מצוות מינוי מלך:

בתורה ישנה מצווה למנות מלך, ויש חשיבות לכך. אולם התרעומת בפרקנו הגיעה, משום שעם ישראל ביקש מלך בצורה לא הגונה, כאמור – "ככל הגויים". מינוי מלך ישראל הוא מצווה חשובה – כאשר המלך מקשר בין עם ישראל לה', ואינו מפריד ביניהם.

דברים י"ז, י"ד-ט"ו:

"כִּי תָבֵא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וּירְשָׁתָה וַיִּשְׁבְּתָה בָּהּ, וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סָבִיבָתִּי. שׁוּם תִּשְׁשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי אַחֶיךָ תִּשְׁשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ"

